

31.1.2018

Nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen tutkimuseettinen toimikunta

Toimintakertomus 2017

Taustaa

Tiedepoliittisten ja yhteiskunnallisten tutkimuseettisiä koskevien teemojen koordinoimiseksi Nuorisotutkimusseuran yhteyteen perustettiin vuonna 2015 Nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen tutkimuseettinen toimikunta yhteistyössä Lapsuudentutkimuksen seuran ja Tieteellisten seurain valtuuskunnan kanssa. Toimikunnan tehtäväksi on määritelty muun kuin lääketieteellisen nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen eettisen ennakkoarvioinnin järjestäminen. Lisäksi se toimii valtakunnallisena monitieteisenä lapsuuden ja nuorisotutkimuksen eettisten erityiskysymysten asiantuntijana. Toimikunta palvelee Nuorisotutkimusseuran tutkijoita sekä niitä tutkijoita, joilla ei omissa organisaatioissaan ole mahdollisuutta tutkimuseettisen toimikunnan käsittelyyn. Toimikunta tekee yhteistyötä Lapsuudentutkimuksen seuran, opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK), sekä monitieteisen nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen tutkimuskentän kanssa.

Kokoukset, lausunto- ja konsultaatiopyynnöt

Vuonna 2017 toimikunta kokoontui viisi kertaa, joista yksi kokous järjestettiin sähköpostikokouksena ja neljä Helsingissä. Toimikunta antoi lausunnon neljän tutkimushankkeen ennakkoarviointipyynnöön ja käsitteli neljä konsultaatiopyyntöä. Kaikki käsitellyt lausuntopyynnöt koskivat Nuorisotutkimusverkoston tutkimushankkeita. Käsitellyt konsultaatiopyynnöt tulivat ammattikorkeakoulun ja toisen tutkimuslaitoksen eettisistä toimikunnista, järjestöstä sekä Nuorisotutkimusverkostosta. Lausuntoa pyytäneet tutkimushankkeet edustivat useita ihmistieteitä, pääosin yhteiskunta- ja kasvatustieteellistä tutkimusta. Lisäksi toimikunnassa vieraili Koneen Säätiön rahoittaman Lasten ja nuorten taiteen tallentaminen ja tutkimus -hankkeen tutkija ja koordinaattori Fanny Vilmilä kertomassa lasten ja nuorten kuvallisen kulttuuriperinnön tutkimuksesta, käytöstä ja arkistoinnista.

Toiminnan sisällöt

Keväällä 2017 toimikunta edisti suunnitelmaa toteuttaakseen uuden painoksen Hanna Lagströmin, Tarja Pösön, Niina Rutasen ja Kaisa Vehkalahden toimittamaan, vuonna 2010 julkaistuun *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka* -kokoelmateokseen. Teos syntyi tuolloin Nuorisotutkimusverkoston ja Lapsuudentutkimuksen seuran tiiviissä yhteistyössä ja sen kustantajana sekä julkaisijana toimi Nuorisotutkimusseura. Artikkelikokoelma oli ensimmäinen lapsiin ja nuoriin kohdistuvan tutkimuksen eettisiä kysymyksiä pohtinut yleisteos, ja se on ollut suosittu opetuskäytössä. Koska tutkimuseettikan saralla on vuosikymmenen saatossa tapahtunut paljon, uusi teos päätettiin toimittaa kokonaan uudistettuna

laitoksena. Uutta teosta toimittamaan ryhtyivät Niina Rutanen ja Kaisa Vehkalahti, ja toimikunnan maaliskuun kokouksessa hyväksyttiin teosta koskeva kirjoittajakutsu, jota levitettiin laajasti. Kevään kuluessa työnimellä Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka II kutsuttuun teokseen tarjottiin neljäätoista artikkelia eri tieteenaloilta, ja kirjan toimittajat sekä kirjoittajat pitivät kirjoittajatapaamisen 6.10.2017 Helsingin yliopistossa.

Niin ikään 6.10.2017 toimikunta järjesti sarjassaan toisen nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen tutkimuseettisen seminaarin otsikolla *Rajojen etiikka*. Tilaisuuteen osallistui noin 40 aktiivista tutkijaa ja opiskelijaa. Päivän avasi toimikunnan puheenjohtaja Liisa Nieminen ja pääpuhujina olivat Sirpa Tani, Niina Rutanen, Veronika Honkasalo ja Leena Suurpää. Päivän päätti eettisen toimikunnan paneelikeskustelu, jossa puhujina olivat Liisa Nieminen, Niina Rutanen, Arto Kallioniemi, Anna Anttila ja Kaisa Vehkalahti. Seminaarissa keskusteltiin vilkkaasti esimerkiksi EU:n uuden tietosuoja-asetuksen mukanaan tuomista rajoitteista kansainväliselle tutkimusyhteistyölle ja uusista vaatimuksista, joita se aineiston keruulle ja säilyttämiselle asettaa. Erityisesti puhuttivat hyvin pieniä lapsia koskevat tutkimukset ja anonymisoinnin ongelmat esimerkiksi visuaalisen aineiston kohdalla. Tapahtumassa keskusteltiin anonymisoinnin ongelmallisuudesta silloin, kun tutkimukseen osallistuvat lapset ja nuoret itse haluavat esiintyä omilla nimillään ja tunnistettavilla kuvilla. Lisäksi keskusteltiin tutkittavien suojelusta silloin, kun tutkimuksen kohteena ovat erityisen hauraassa tai vaarantuneessa asemassa olevat lapset ja nuoret (esim. paperittomien maahanmuuttajien tutkimus). Läpi keskustelunaiheiden keskeiseksi tarpeeksi nousivat etenkin kokemattomien tutkijoiden toiveet kollektiivisesta tuesta, koulutuksen lisäämisestä ja konsultaation mahdollisuudesta. Seminaareja toivottiin järjestettävän tulevaisuudessakin.

Toimikunnan kokoonpano

Toimikunnan jäseninä vuonna 2017 toimivat:

- OTT, VTM, dosentti Liisa Nieminen, Helsingin yliopisto (puheenjohtaja)
- PsT, professori Maarit Alasuutari, Jyväskylän yliopisto (varapuheenjohtaja)
- FT Anna Anttila, Hyvä vapaa-aika -kehittämis- ja tutkimushanke, Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus
- YTT, dosentti Johanna Hurtig, Helsingin yliopisto / Lapin yliopisto
- TT, professori Arto Kallioniemi, Helsingin yliopisto
- FT, dosentti Hanna Lagström, Turun yliopisto
- VTT, dosentti Niina Rutanen, Jyväskylän yliopisto

Toimikunnan sihteeri vaihtui elokuussa, kun Kaisa Vehkalahden sijaiseksi nimitettiin Elina Pekkarinen Nuorisotutkimusverkostosta. Samalla todettiin, että kolmivuotiseksi nimitettävän toimikunnan toimikausi läheni loppuaan. Syyskuun kokouksessa päätettiin valtuuttaa toimikunnan sihteeri valmistelemaan ja edistämään uuden toimikunnan valintaa. Prosessi hyväksyttiin Nuorisotutkimusseuran ja Lapsuudentutkimuksen seuran hallitusten kokouksissa ja avoin haku kolmivuotisen toimikunnan jäseneksi avattiin 1. marraskuuta. Hakujulistuksessa todettiin, että toimikunta hakee korkeintaan seitsemää jäsentä. Lisäksi todettiin, että toimikunnan jäseniltä edellytetään vahvaa kokemusta akateemisesta ja/tai soveltavasta lapsuuden- tai nuorisotutkimuksesta, tutkimuseettistä asiantuntemusta sekä tohtorin tutkintoa. Lisäansioksi katsottiin kokemus aiemmasta toiminnasta eettisessä ennakoarvioinnissa. Hakujulistuksessa linjattiin, että toimikunnan kokoonpanossa tulee olla asiantuntemusta sekä määrällisestä

että laadullisesta tutkimuksesta, kokemusta monitieteisistä tutkimusasetelmista, kokemusta kansainvälisestä tutkimusyhteistyöstä, eri sukupuolten edustajia sekä maantieteellistä edustavuutta.

Määräaikaan 20.11.2017 mennessä halustaan jatkaa toimikunnan jäsenenä ilmoitti neljä edellisellä toimikaudella toiminutta jäsentä, kun taas kolme jäsentä ilmoitti jättävänsä tehtävän. Hakuilmoituksen perusteella jäsenyyttä haki viisi pätevää henkilöä, joista jäseniksi valittiin kolme hakukriteerien valossa parasta hakijaa. Nuorisotutkimusseuran hallitus nimitti uuden toimikunnan jäsenet 4.12.2017 pidetyssä kokouksessaan Lapsuudentutkimuksen seuran hallituksen edustajan läsnä ollessa.

Kaudelle 2018–2020 valittiin seuraavat henkilöt:

- PsT, professori Maarit Alasuutari, Jyväskylän yliopisto (varapuheenjohtaja)
- FT Anna Anttila, Hyvä vapaa-aika -kehittämis- ja tutkimushanke, Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus
- TT, professori Arto Kallioniemi, Helsingin yliopisto
- OTT, yliopistonlehtori Sanna Koulu, Lapin yliopisto
- YTT, apulaisprofessori Atte Oksanen, Tampereen yliopisto
- FT, erikoistutkija Kirsimarja Raitasalo, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos
- VTT, apulaisprofessori Niina Rutanen, Jyväskylän yliopisto

Toiminnan arviointi

Viimeisessä kokouksessaan joulukuussa 2017 toimikunta teki yhteenvetoa kuluneesta kolmivuotiskaudesta. Kokouksessa kuultiin kooste käsiteltyjen lausunto- ja konsultaatiopyyntöjen taustoista sekä huomioita lausuntojen sisällöistä. Esityksessä todettiin, että lausuntopyyntö olivat yleisesti ottaen melko hyvin laadittuja, eikä toimikunta palauttanut niitä täydennettäväksi kuin poikkeustapauksissa. Toimikunta pyysi lausunnoissaan toistuvasti kiinnittämään huomiota tiedotteiden ja suostumuslomakkeiden ymmärrettävyyteen sekä käytettyihin käsitteisiin ja kieleen etenkin lasten ja nuorten näkökulmasta. Lisäksi arvioitiin tutkittavien rekrytoinnin tapoja, aineiston hallintaa ja arkistointia, aineiston anonymisointia, alle 15-vuotiaiden osallistumisoikeutta ilman huoltajien suostumusta, tutkimusten lapsilähtöisyyttä sekä rekisteriasioita. Käydyssä arviointikeskustelussa todettiin, että vaikka lausuntopyyntö yleisesti ottaen olivat riittävän informatiivisia, tutkimussuunnitelmien tasossa on parantamisen varaa.

Tulevaisuuden varalle toimikunta totesi, että sen tunnettavuutta ja näkyvyyttä tulisi lisätä - ei ainoastaan lapsuudentutkimuksen ja nuorisotutkimuksen aloilla, vaan laajemmin akateemisessa maailmassa ja yhteiskunnan eri sektoreilla. Tämä tarve nivoutuu kiinteästi toimikuntaa koskevaan tiedottamiseen.

Tiedottaminen

Toimikunta on tiedottanut toiminnastaan Nuorisotutkimusseuran sivujen yhteydessä olevien sivujensa kautta (ks. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/tutkimus/tutkimuseettinen-toimikunta>) sekä taustaseurojen tiedotuskanavia (kuten sähköpostilistoja ja some-kanavia) hyödyntäen. Toimikunnasta on laadittu esite, jota on jaettu erilaisissa tapahtumissa.